

VIKING

2003

Norsk Arkeologisk Selskap

Borregravfeltet som historisk arena¹

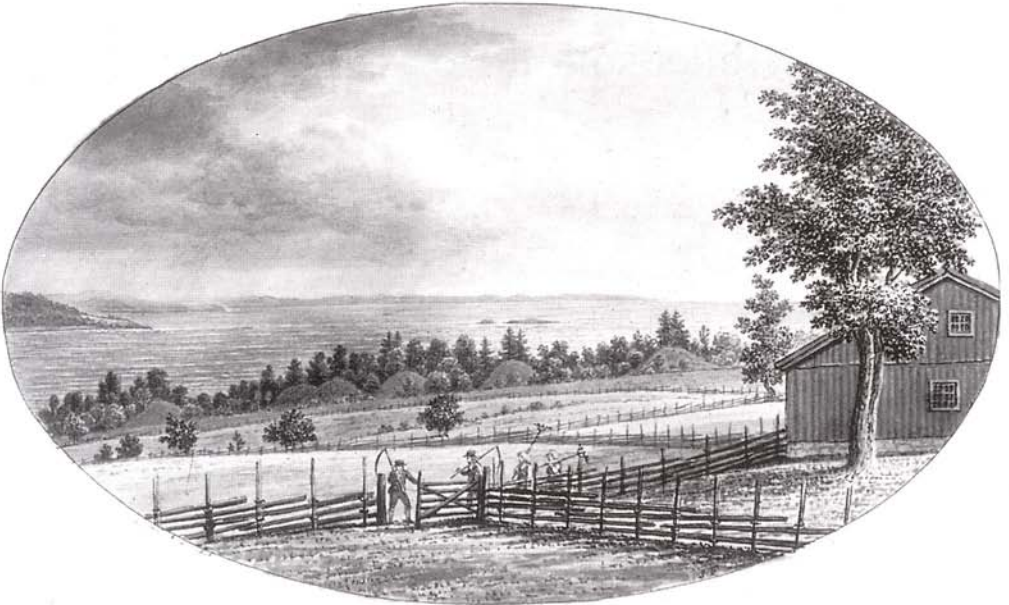
Historikeren Claus Krag har gjennom sine arbeider om ynglingeætta og Ynglingesagaen forandret en nesten 800 år gammel historisk tradisjon om Viken i vikingtid – en tradisjon som har vært levende siden Snorre Sturluson skrev *Heimskringla* omkring 1230, og som har påvirket norske arkeologer og historikere helt fram til våre dager (Krag 1990, 1991a-b, 1995). For arkeologer som skriver historie på grunnlag av materiell kultur, har Snorres fortellinger om ynglingeætta i Vestfold vært en hovedkilde til å forstå og tolke de mange store gravminnene fra merovingertid og vikingtid som fins der (Myhre 1992:18 og 258, Gansum 1995, 1997, Østmo 1997). Dersom vi aksepterer Krags revisjon av historien i denne tidsperioden, hvordan skal vi da forstå konsentrasjonen av store og rikt utstyrte gravhauger i Oslofjordområdet, det gamle Viken? Spørsmålet angår i høy grad gravfeltet på Borre i Horten hvor vi finner den største samlingen av storhauger som kjennes i Skandinavia, og som er blitt kalt ynglingeættas gravplass og Norges rikes vugge?

Nicolay Nicolaysen finner et vikingskip og ynglingeættas gravplass

Det er nå 150 år siden den første storhaugen ble utgravd på Borre. Vinteren 1852 ble den ødelagt av veivesenets folk som brukte den som grustak i forbindelse med veibygging. Det var tele i bakken, og for å komme inn til frostfri sand inne i haugen grov de en tunnel inn mot sentrum, der de snart støtte på en rikt utstyrt vikingtidsgrav som var plassert ombord i et skip. Arbeidet stoppet heldigvis opp fordi tunnelen raste sammen, og kort tid etter foretok antikvar Nicolay Nicolaysen fra den nystiftete «Foreningen til norske fortidsmindesmærkers bevaring» en etterundersøkelse av haugresten (Myhre og Gansum 2003).

Han kjente godt til den nye utgaven av Snorre Sturlusons *Heimskringla* som var utgitt av Jacob Aall bare 14 år tidligere (1838), der Johannes Flintoes detaljerte tegning av gravfeltet var publisert. (Fig. 1). Under illustrasjonen står det skrevet: «Kongerne Eisteins, Halvdan Milde og Matildes med fleres Gravhøie i Borre på Vestfold». Nicolaysen var derfor forberedt på at dette kunne være grava til en av de kjente ynglingekongene (1854:30ff.).

I Ynglingesagaen gjengir Snorre kvadet *Ynglingatal* som han hevder var diktet av skalden Tjodolf av Kvine for den mektige kong Ragnvald med tilnavnet «den hedershøye». Kvadet nevner at fem av Ragnvalds forfedre var gravlagt i Vestfold, og at gravplassen til en av dem, Halvdan Øysteinsson med tilnavnet «den Milde og Matille», er på Borre. Snorre skriver selv i Ynglingesagaen at også Halvdans far, kong Øystein Fret, ble grav-

Fig. 1. Johannes Flintoes tegning av Borrehaugene. Han har stått ved landeveien på toppen av Raet, trolig nær tunet på Nordre Voll. Haug 1 med skipsgrava ses øverst i skråningen, mens haug 4 ligger lengst til venstre. Tegningen er første gang offentliggjort i Jacob Aalls utgave av Heimskringla i 1838. Originalen oppbevares på Nasjonalgalleriet.

lagt på Borre, mens det i kvadet bare står at han ligger under steinrøys «på raets kant, der hvor iskald Vadla-elv går i vågen hos gotiske konge».

Nicolaysen oppdaget at gravfeltet besto av 9 mektige gravhauger som er mellom 32 og 45 m i diameter og 5-7 m høye, to store gravrøyser og en samling mindre hauger. Han fikk hjelp av I. R. Daae til å lage et utmerket kart som har vært grunnlaget for all seinere forståelse av gravfeltet, noe som framgår av sammenlikningen med kartene fra 1973 og 1992 (Fig. 2, 3 og 8). Det var haug 1 (a på Daaes kart) som Nicolaysen var kommet for å ettergrave. Haugen er seinere utslettet, men hvordan den så ut framgår av Flintoes tegning fra 1838, der den ligger øverst i skråningen (Fig. 1 og 4).

Sakfører F. Kjerulf ved Horten Verft fikk høre om funnet, og da han var interessert i den lokale forhistorien, betalte han veiarbeiderne en premie for hver gjenstand de tok vare på. Disse funnene ble seinere overlevert Nicolaysen, og de finnes fortsatt på Universitetets Oldsaksamling i Oslo. Kjerulf assisterte også under Nicolaysens utgravning med opplysninger om funnforholdene, og takket være disse to personers innsats har vi relativt god kunnskap om dette første funnet av en viking skipsgrav (Myhre & Gansum 2003).

En del skipsnagler lå fortsatt i i opprinnelig posisjon, og ut fra deres utbredelse mente Nicolaysen at et minst 17 m langt skip var blitt plassert i en forsinking i undergrunnen

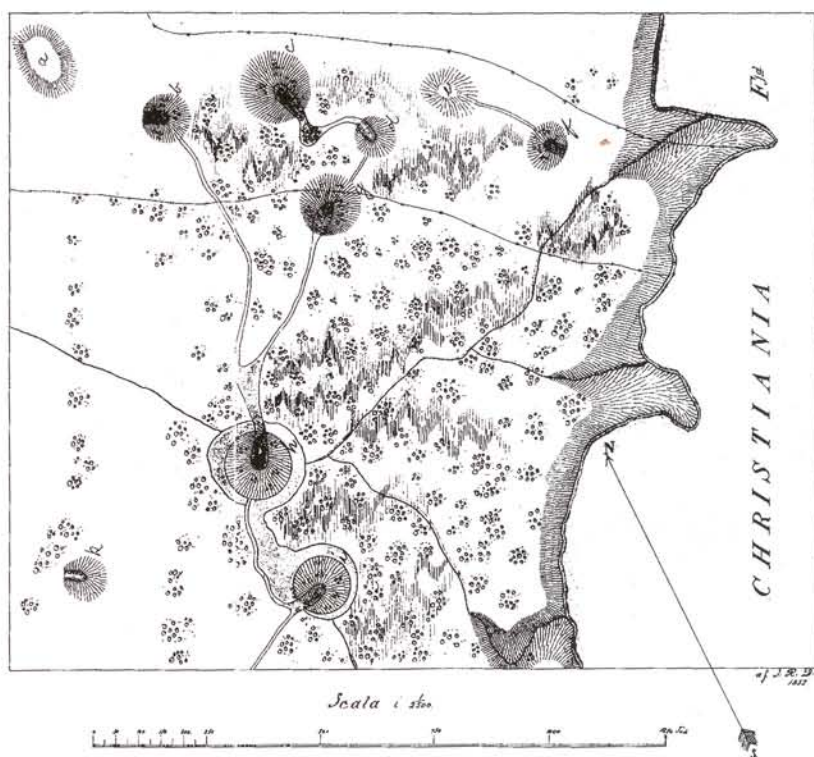

Fig. 2. Det eldste kartet over gravfeltet. Det er laget av I. R. Daae i 1852 i forbindelse med N. Nicolaysens utgraving av haug 1. En annen utgave av kartet er publisert av Nicolaysen i 1854. Merk at Nicolaysen betegnet gravhaugene med bokstaver, mens de i denne artikkelen er nummerert.

sentralt i haugen. Den døde var muligens kremert, og hans brente bein gravlagt i en jernkjel i skipets midtparti. Både i og utenfor skipet fantes et rikt gravutstyr som enda er delvis bevart. Her skal bare nevnes et vakkert dekorert sele- og bissetstyr (Fig. 5), stigbøyler til tre personer, en ridesal og en slede eller en vogn av tre, våpenutrustning og jerngryter. En hest med sal og bisset var plassert på en side av skipet, mens en hest og en hund lå på motsatt side. Utenfor skipet fant de knokler av en tredje hest som arbeiderne mente hadde stått oppreist. Dette minner om utrustningen fra Oseberg- og Gokstadgravene, og vi må tenke oss at de opprinnelige gravgavene fra Borre har vært like praktfulle og mangfoldige. Blant de bevarte gjenstandene lå også skår av et sjelden glassbeger som er laget i Sør England eller i det frankiske området (Evison 1982, Näsman 1986:68). I 1852 ble slike glass datert til 700-tallet, og Nicolaysen mente derfor at grava måtte være fra siste del av dette århundret (1862-66:179).

Gjenstandene fra dette viktige funnet har vært gjenstand for mye diskusjon i løpet av de 150 årene som er gått siden Nicolaysens utgraving. Ornamentikken på de forgylte

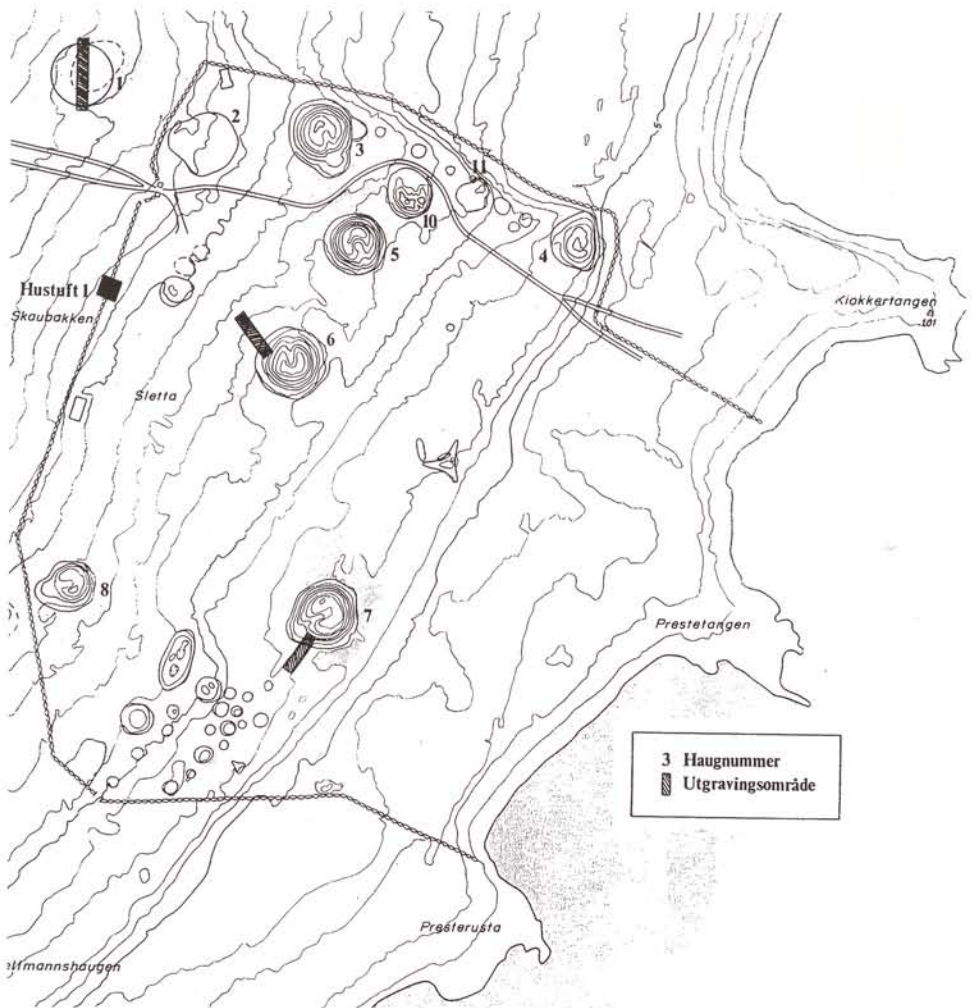

Fig. 3. Aslak Liestøl sitt kart over gravfeltet i 1973. Utgravningssjakter fra 1990 er inn-tegnet. I 1991 ble flere hustuffer og kokegroper avdekket mellom haug 1 og hustuft 1. To store gravrøyser som her er nummerert 10 og 11, har seinere av spesielle grunner fått nummer 32 og 33 (sml. fig. 8).

Fig. 4. Spor av haug 1 i kornet på åkeren utenfor inngangen til nasjonalparken. Etter Nicolaysens ettergravning av restene etter skipsgrava i 1852 ble haugen utjevnet. Flyfoto tatt av Per Hernæs 25. mai 1988.

bronsebeslagene til bissel- og seleutstyret tilhører en utviklet fase av den framherskende stilen i Nord-Europa i midtre del av vikingtid, og som i ettertid er blitt kalt «Borrestil». Stilen dateres nå til perioden 850-950 e.Kr., og det er allment akseptert at Borre-gjenstandene må være fra ca 900 (Hougen 1934, Blindheim 1954, Fuglesang 1992, Skibsted Klæsøe 1997). (Fig. 6). Denne typologisk og stilistisk baserte dateringen er nylig støttet av den dendrokronologiske dateringen til 900-905 av Gokstadsfunnet som inneholder flere av de samme gjenstandstypene som på Borre (Bonde & Christensen 1993, Bonde 1994).

Nicolaysen foretok også en mindre prøvegravning i en av de andre storhaugene (nr. 4 på kartet Fig. 8). Han mente at plasseringen av denne haugen stemte overens med *Ynglingatal*s beskrivelse av kong Øystein Frets gravsted «på raets kant der hvor iskald Vadla-elv går i vågen», og det var derfor viktig å avdekke grava til denne historiske personen. Det var en skuffelse for han at bare fant «nogle ganske få stumper af ubrændte dyrebene (af hester) og kulstøv mellom sanden». I innberetningen som ble publisert i 1854, trakk han likevel den konklusjon at «de nævnte vestfoldske kongers grave maa være at søge her, og endelig og bestemt at haugen f (nr. 4) maa være den, som blev opkastet over kong Eysteinn» (Nicolaysen 1854:32).

Denne slutningen baserte han på *Ynglingatal* og *Ynglingesagaen* i *Heimskringla* (Aall 1838), men han må også ha funnet støtte hos historikeren P. A. Munch som i august

Fig. 5. Tegning av forgylte bronsebeslag som ble funnet i haug 1 i 1852. De har opprinnelig vært festet til hodelaget for en hest og er dekorert i Borrestil som har fått navnet etter dette funnet. Gjengitt etter Müller-Wille 1986.

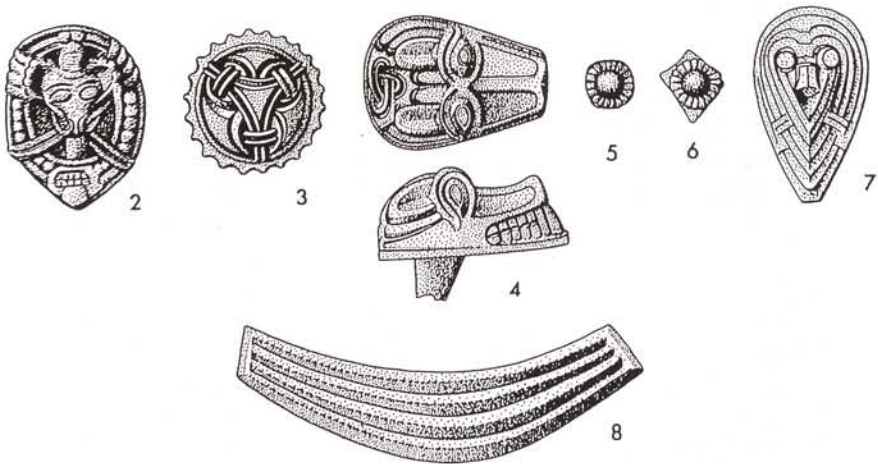
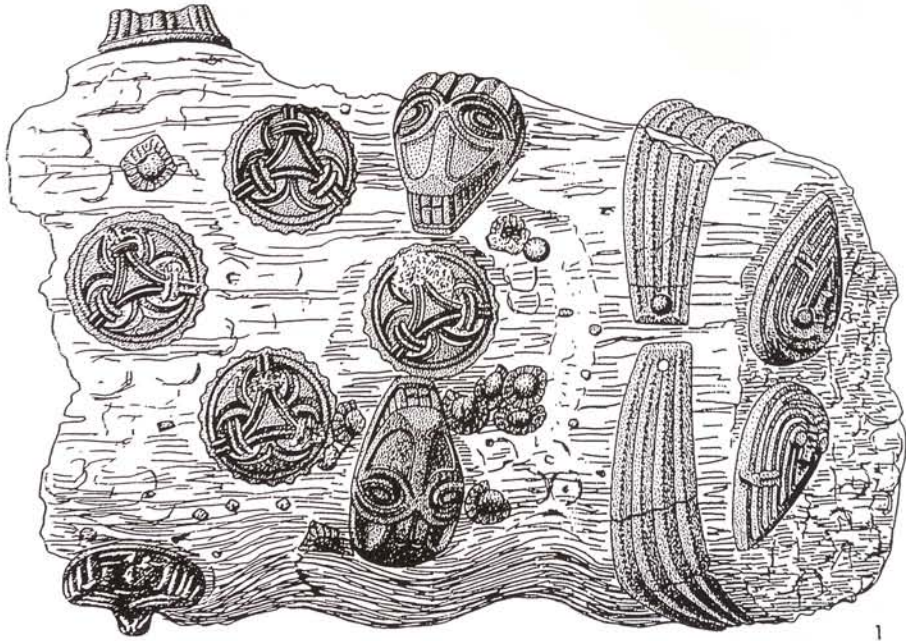

Fig. 6. Tegning av trestykke med forgylte bronsebeslag der noen er formet som dyreho-
der, mens andre er dekorert med båndfletninger. Det kan være rester av draget til en sle-
de eller vogn som har tilhørt grava i haug 1. Gjengitt etter Müller-Wille 1986.

1852, bare 3 måneder etter Nicolaysens utgravning, utga *Det Norske Folks Historie, Bind I*. Her skriver Munch (1852:379) at både kong Halvdan og kong Øystein er hauglagt på Borre. Dermed var «sannheten» om Ynglingættas gravplass på Borre fastlagt gjennom tre autorative publikasjoner: Snorres *Heimskringla*, Munchs nye norgeshistorie og Nicolaysens arkeologiske dokumentasjon.

Professor A. W. Brøgger gjør Borre til et nasjonalt symbol

Denne treenighetens konklusjon var nesten enerådende i Norge helt fram til 1990. En av grunnene til dette er den store innsatsen til arkeologen professor A.W. Brøgger i perioden mellom 1915 og 1950. Hans tiltredelsesforelesning etter at han var blitt utnevnt til professor i arkeologi ved Universitetet i Oslo i 1915, omhandlet «Borrefundet og Vestfoldkongernes graver». En utvidet utgave av forelesningen ble trykt i *Videnskapsselskapets Skrifter* 1916. Han bygde da på en ny undersøkelse av gravfeltet og gjenstandene fra Nicolaysens utgravning, og han diskuterte sine konklusjoner i forhold til en ny utgave av *Heimskringla* som var blitt utgitt ved professor Gustav Storm i 1899 (Hødnebo 1994:79). Brøgger (1916:34) la også stor vekt på Storms egen forskning over emnet.

På ny kunne Snorre, arkeologen og historikeren samarbeide og slå fast en historisk sannhet. Brøggers konklusjon vakte stor interesse, det var nasjonsbyggingens tid like etter 1905, og landet trengte en rik historie og imponerende materielle spor etter fordums storhet. Gravfeltet på Borre og Ynglingeætta passet perfekt inn i dette bildet. Siden har vi alle lært Snorres og Brøggers historie på skolen og i lærebøker: Borre og Vestfold var utgangspunktet for ynglingeætta og for Harald Hårfagres rikssamling. Til tross for Krags og andre historikers revisjon på 1990-tallet er historien så god at den fortsatt er vanskelig å utrydde av folks bevissthet.

Brøgger var en dyktig formidler og inspirator, og han maktet å reise midler og støtte til at Norges første nasjonalpark ble etablert på Borre i 1932. I dag ligger nesten hele gravfeltet innhegnet og beskyttet fra omverden av et «solid vestfoldsk stengjerde», som det står i protokollen til nasjonalparkens tilsynskomite. Dette klarte Brøgger ved hjelp av en annen stor nasjonsbygger, industrireiseren Sam Eyde. Noen år tidligere hadde Eyde kjøpt gården Søndre Voll der halve gravfeltet ligger, og han ga en del av sin eiendom til nasjonalparken på betingelse av at Staten avsatte en tilsvarende stor del av Prestegården. Dette gikk Kirkedepartementet med på i 1927. Sam Eyde ligger i dag begravet i et godt synlig minnesmerke på Borre kirkegård, like ovenfor gravfeltet.

Nasjonalparken ble åpnet av kong Haakon 7. under et stort arrangement i 1932, der Brøgger holdt en sprudlende tale hvor han gikk langt utenfor de historiske og arkeologiske kildene. Han plasserte ikke bare kong Øystein Fret og kong Halvdan den Milde og Matille i sine respektive gravhauger, men også flere av de vestfoldske ynglingekongene. Norges storhetstid ble framhevd, og han trakk linjer fra Borre til Harald Hårfagres rikssamling og til dagens norske stat (Brøgger 1932).

Nasjonal Samling tar kontroll over Borre 1940-1944

I sin tale omtalte Brøgger nasjonalparken som Rikshagen, et begrep som kunne brukes i 1932, men som bare noen få år etter ble stigmatisert. Hvert år fra 1935 til 1944 holdt Nasjonal Samling med Vidkun Quisling i spissen partiets årlige, store pinsemøte i parken, med særlig stor oppslutning i de første krigsårene. Han brukte Brøggers taler og publikasjoner som utgangspunkt, men trakk linjene videre fra gravhaugene og ynglingekongene til «det nye Norge» som NS og han selv skulle bygge.

Særlig i 1942 var frammøtet og begeistringen stor, slik det framgår av en illustrasjon i Aftenposten 26. mai, der Quisling står på talerstolen med den midtre storhaugen (nr. 6) som bakgrunn (Fig. 7). I Aftenpostens reportasje heter det bl.a. «Stevnet ble holdt i den herlige nasjonalparken med kongsgravene – Borre med sin historie fra vår storhetstid. I denne eng skaptens rikstanken. Fra Vestfold utgikk Norges samling. På dette fagre sted, foran en av kongsgravene med dens lyse bjerker og mørke eketrær, under solkorsbannet, holder Vidkun Quisling de taler som står som merkepeler i Nasjonal Samlings historie». Fra Gudbrand Lundes tale siteres det følgende: «På historisk grunn som vi nu står på, ligger nogen av dem som gikk foran oss. Det var forfedrene til Harald Hårfagre de som muliggjorde at vi fikk et Norge. I oss bor en del av deres tanker og drømmer. Vi skal knytte båndet med vår tidligere storhetstid og videreføre våre store høvdingers verk» (sitert etter Nordenborg Myhre 1994:132).

Det er ikke et langt sprang mellom formuleringer som dette og Brøggers tale ved åpningen av nasjonalparken bare 10 år tidligere. Den store forskjellen var den nye ideo-

Fig. 7. Nasjonal Samling holdt hver pinse mellom 1935 og 1944 store mønstringer i Borre Nasjonalpark. Her er det 7. pinsemøtet gjengitt i en tegning som ble trykket i Aftenposten 26. mai 1942. Vidkun Quisling står på talerstolen foran haug 6. Gjengitt etter Nordenborg Myhre 1994.

logien som Borre nå ble satt inn i. Mytene om Borre ble nå brukt av Quisling som propaganda for han selv og partiet, for å underbygge og legitimere hans drøm om et nytt og annerledes Norge (Nordenborg Myhre 1994:91, Thoresen 1994).

I de nærmeste årene etter 1945 var interessen for Borre gravfelt minimal. Det var vanskelig å gjenoppta det følelsesmessige engasjementet fra før krigen etter at Nasjonal Samling hadde ødelagt mye av den opprinnelige meningen med nasjonalparken, som var å bruke forhistorien til å skape en nasjonal identitet. Fortsatt preget nazistenes mentale overtakelse av arenaen stemningen innenfor parkens murer. Det var knapt med midler til rydding av kratt og busker, gravfeltet grodde langsomt igjen, og bare stevneplassen og turstiene ble holdt åpne og frie for vegetasjon (Blindheim 1954). Men parken ble på ny sentrum for 17. mai feiringen i Borre og Horten. Den ble leid ut til arrangementer og stevner og Snorres og Brøggers historie gjengis i den offisielle presentasjonsbrosjyren (Oset 1967). Utover på 1960- og 1970-tallet ble diskusjonen om ynglingeættas gravplasser forsiktig tatt opp igjen av arkeologer og historikere (Gunnes 1976:81, Johansen 1976, Løken 1977:79, Ingstad 1982, Marstrander 1976, 1986).

Borreprosjektet 1988-1992

I 1988 fikk Universitetets Oldsaksamling en stor donasjon til et forskningsprosjekt på Borre, og feltarbeidet fortsatte fram til 1992. Målet var å undersøke gravfeltets kronologi og dets kulturelle, økonomiske og politiske bakgrunn, men vi hadde også Snorres, Nicolaysens og Brøggers historier om ynglingeætta i Vestfold med oss i bakhodet. Det merkelige skjedde at under utgravningens gang forsvant den gamle historietradisjonen bokstavelig talt mellom hendene våre. Vi begynte undersøkelsene med Snorres 750 år gamle historiefortolkning som utgangspunkt, men da feltarbeidet var avsluttet befant vi oss i et helt annet paradigme som følge av Claus Krags revisjon av historien (Krag 1989, 1990, 1991a-b).

Før vi forsøker å skrive inn prosjektets forskningsresultater i den nye fortolkningen av de skriftlige kildene, skal vi kort presentere noen viktige konklusjoner som er av betydning for Borrehaugenes plass i historien:

Gravfeltets geografi er blitt klarere etter at et nytt kart er laget (Fig. 8). Siden 1916 hadde det pågått en diskusjon om den nøyaktige plasseringen av enkelte av de storhaugene som Nicolaysen kartla. Særlig hadde det vært problematisk å kartfeste beliggenheten til haug 1 og 2 som ble fjernet på 1800-tallet. Det er nå klarlagt at haug 1 med restene av den rike skipsgrava lå på jordet vest for inngangen til nasjonalparken, mens bunnlaget av haug 2 fortsatt befinner seg like innenfor porten (Myhre og Gansum 2003). Dette stemmer helt overens med det kartet Aslak Liestøl laget i 1973. Hans inntegning av de gjenværende gravhaugene er også i hovedsak riktig, men det har nå lyktes å justere størrelse og utbredelse av grøftene rundt haugene, og plasseringen av småhauger som er så lave at de bare kan ses når vegetasjonen er ryddet. Sett i sammenheng med mindre prøvegravninger i og omkring noen av haugene er forholdene nå lagt bedre til rette for å forstå gravfeltets geografiske utvikling og historie.

Det er fortsatt er en svakhet at det fins for få absolutte dateringer, men vi kan med sikkerhet si at gravplassen ble bruk i en mye lengre tidsperiode enn tidligere antatt. Små-

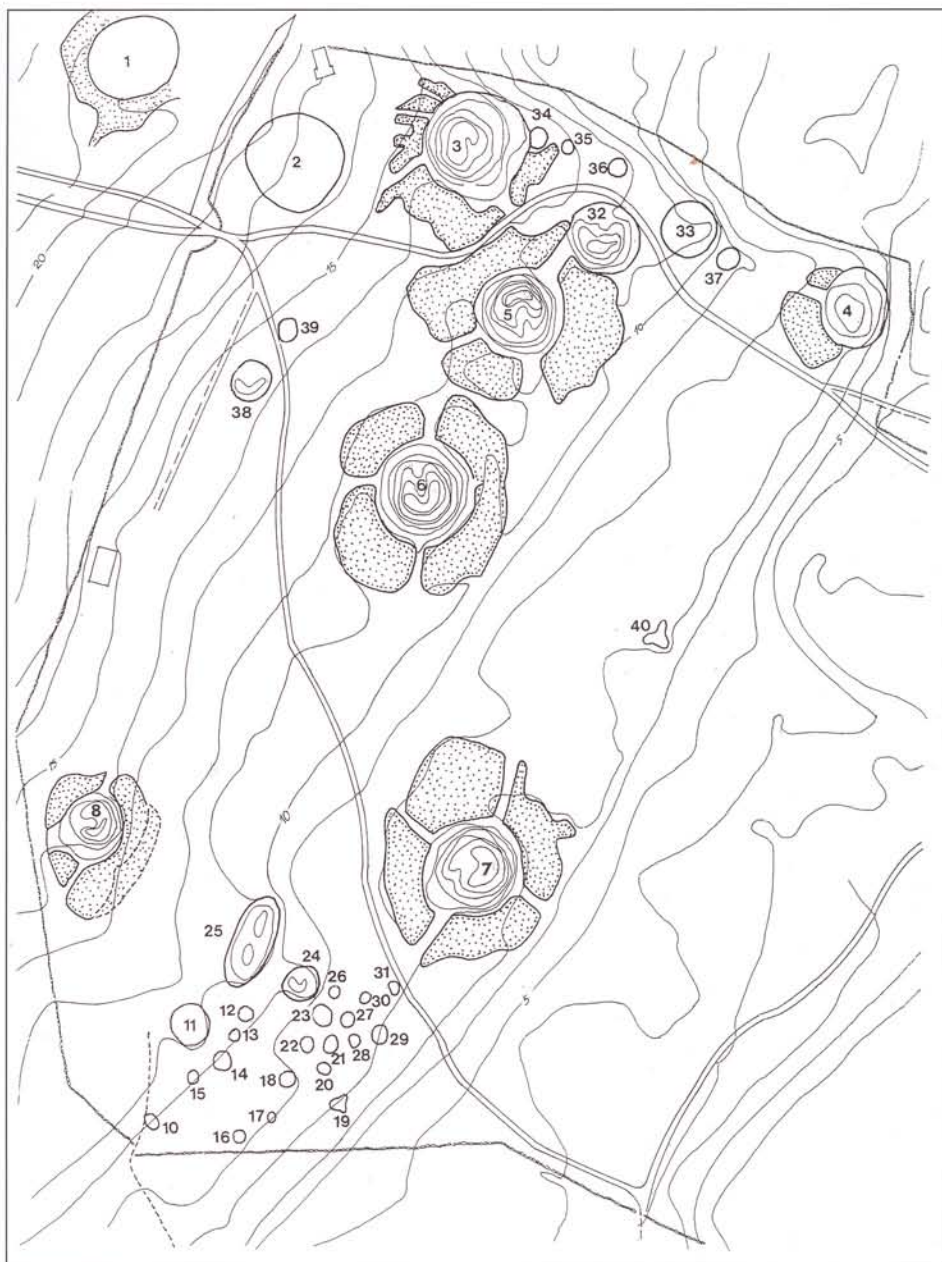

Fig. 8. Et nytt kart over gravfeltet ble laget av Universitetets Oldsaksamlings Borreprosjekt i 1992. Her er fotgrøfter og passasjer inn til haugsidene inntegnet. Haugene 5, 6, 7 og 8 er fullstendig omgitt av grøfter, noe som sannsynligvis også har forekommet omkring haug 1. Bare en lav ytre kant ligger igjen av haug 2, og det er ikke synlige spor etter fotgrøft.

Fig. 9. Foto av haug 6 med grøft og plyndringssjakt sett fra haug 5. Foto ved Bjørn Myhre.

haugenes form og fordeling i landskapet kan tyde på at det opprinnelig har ligget ett eller to små gårdsgravfelt innenfor nasjonalparken, ett langs den nordre terrassekanten mellom og delvis under storhaugene 3 og 4, og ett lengst sør i parken (omkring haugene 10-31). Slike små gravplasser nær stranda finner vi på flere andre gårder langs den nordre del av Raet, blant annet på Vestmanrød 1 km lenger sør der en mellomstor gravhaug er datert til tida omkring Kristi fødsel (Jerpåsen 1996:87). Kanskje er også noen av småhaugene i parken fra romertid-folkevandringstid.

Omkring 600 bygges de første storhaugene. De foreløpig eldste C-14 dateringene kommer fra haug 6 og 7, henholdsvis 560-770 og 580-690 (Fig. 9 -11) og (Fig. 12 -14)². Det er også disse som har de mest fullstendige fotgrøftene og regelmessig plasserte bruer inn til haugene. To trekullprøver fra haug 3 har gitt gjennomsnittsverdien 730-890 (BP 1211+-45, B-51040/41). Også fra haug 9 (Fig. 15) kommer en svært tidlig datering, men det er uavklart om prøven kommer fra en branngrav eller et kullag eldre en haugen (250-530, mest sannsynlig fra 320-470. BP 1660+-70, T-3809).

Den yngste sikkert påviste begravelsen er skipsgrava fra ca 900 som Nicolaysen undersøkte i haug 1, men gjenstander fra en ryttergrav som ble funnet i en storhaug på Borre, omkring 1870, kommer muligens fra haug 2. En stigboyle fra denne grava er fra siste halvdel av 900-årene, kanskje 950-975 (C.12256-60. Rygh 1886). Det er også påvist små hustuffer, kokegropser og kulturlag i øvre kant av gravfeltet, kanskje spor etter aktiviteter i forbindelse med gravlegging og ritualer på gravplassen gjennom en lang tidsperiode som er C-14 datert til mellom 600-660 og 980-1160 (T-10242/43/45/46 og Tua-452). Haug 1 er bygd over en del av dette bebyggelsesområdet (Myhre og Gansum 2003).

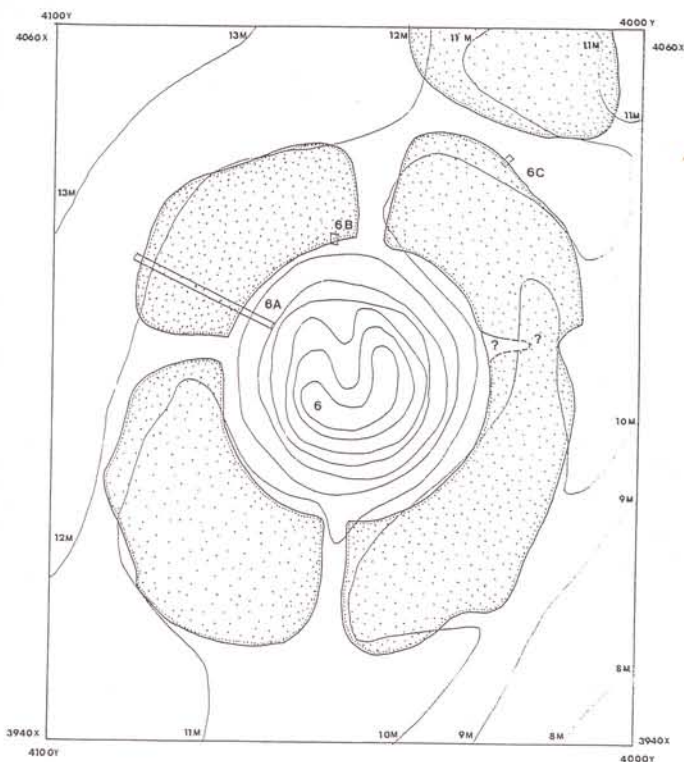

Fig. 10. Plantegning av haug 6 med grøft og 3 godt bevarte passasjer inn til haugfoten. En fjerde passasje mot øst har rast ut i grøfta, og bare svake spor er synlig. En dyp plyn-dringsjakt er ført inn til sentrum fra nord, og massene herfra er dels kastet ut over haug-sidene, dels deponert i grøftene. En utgravningsjakt og to prøvehull er inntegnet (6 A-C).

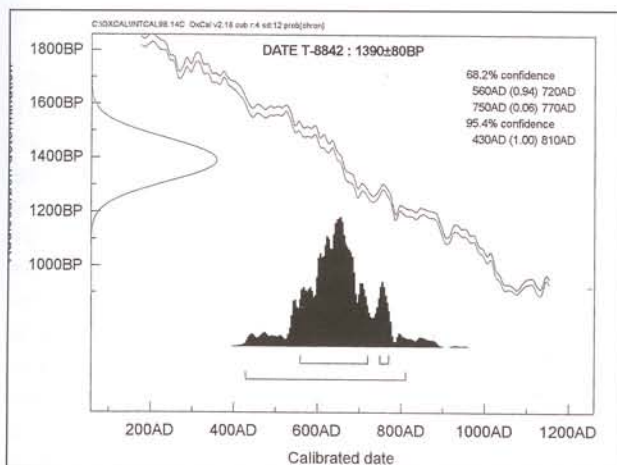

Fig. 11. C-14 datering av trekullprøve T-8842 fra brannlaget under haug 6. Den er med 68,2 % sannsynlighet datert til 560-770 e.Kr. Kilde: Laboratoriet for Radiologisk datering ved Universitetet i Trondheim.

Fig. 12. Foto av haug 7 fra sør. I forgrunnen ser vi masser fra den dype plyndringssjakt, som var kastet ut i grøfta og deponert over et tynt gytjelag som var avsatt under vann. En C-14 prøve av gytjelaget er datert til 780-1160 e. Kr. med 68,2 % sannsynlighet (se fig. 14). Haugbrotet må ha foregått kort tid etter at dette laget var avsatt. Øverst i plyndringsmassene lå trekull og brente bein fra en branngrav i sentrum av haugen. To trekullprøver er samlet datert til 580-690 e.Kr. med 68,2 % sannsynlighet (se fig. 13). Foto: Universitetets Oldsaksamling.

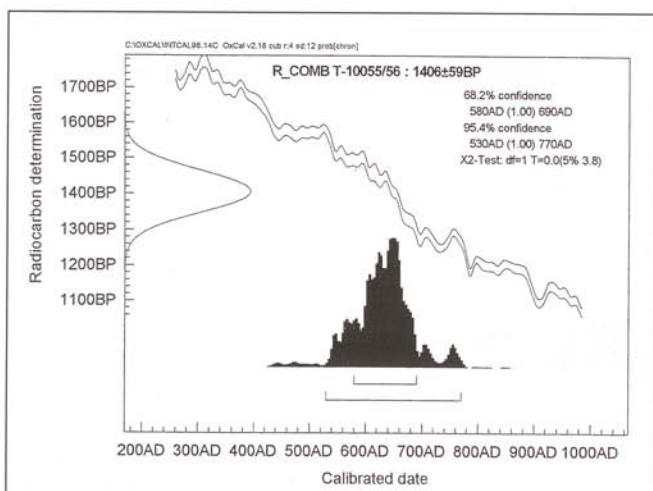

Fig. 13. C-14 datering av to trekullprøver fra branngrav i haug 7 (T-10055/56). Samlet er de med 68,2 % sannsynlighet datert til 580-690 e.Kr. Kilde : Laboratoriet for Radiologisk datering ved Universitetet i Trondheim.

Store deler av skråningen, fra Prestegården på toppen av Raet til strandkanten, har vært åkerland før storhaugenes tid, og i allefall haug 6 og 7 er bygd direkte på åpen åkerjord (Myhre 1992).

Det er fortsatt uklart hvor langt fram i tid det bygges nye storhauger på Borre. Tidsperioden mellom ca 600 og en gang på 800-tallet er relativt bra dokumentert, mens de tre yngste begravelsene kan ha vært innsatt som sekundærgraver i eldre storhauger. Det gjelder en grav fra 800-tallet i haug 9, skipsgrava fra ca 900 i haug 1 og restene av ryttergrava fra 950-975 som muligens kommer fra haug 2. Det synes å være felles for storhaugene at de opprinnelig er bygd over enkle branngraver, mens de antatt tre antatt yngre sekundærgravene har vært rikt utrustet med kjøre- og rytterutstyr. I haug 1 var det i tillegg satt inn et skip. Tolkningen av de tre yngste gravene som sekundært innsatt er ikke sikkert dokumentert, og må foreløpig betraktes som en hypotese.

Det er påvist tydelige spor etter haugbrott i alle de bevarte storhaugene. Dette framgår også av Nicolaysens beskrivelse fra 1852 og av Daaes samtidige kart. Haug 1 var som nevnt ødelagt da Nicolaysen kom til Borre, og heller ikke utgravningen i 1989 kunne påvise sikre spor etter haugbrott. Brøgers antakelse (1916:18) om at også skipsgrava i haug 1 var brutt, synes likevel rimelig. For lang tid tilbake er det altså gjennomført storstilte utgravninger i storhaugene, og fra de dype sjaktene er jordmasser og rester av de opprinnelige brannbegravelsene kastet ut over haugsidene og ned i fotgrøftene som omgir haugene. Ved et heldig tilfelle har det vært mulig å tidfeste et tynt gytjelag under plyndringsmasser i grøfta omkring haug 7 til 780-1160, mest sannsynlig 820-1040 e. Kr. (BP 1065±100, Ua-1555). Laget har vært avsatt på bunnen av stående vann i grøfta, og det må ha gått kort tid mellom avsetningen og overlagingen. Nærmere er det foreløpig dessverre ikke mulig å datere dette haugbrottet, men både i Oseberghaugen, Gokstadhaugen og en skipsgrav på Karmøy har det vært mulig å påvise at slike haugbrott ble foretatt nok så kort tid etter gravleggelsene som er datert til henholdsvis 834, 900-905 og 880-970, mest sannsynlig omkring 950 (Bonde & Christensen 1993, Bonde 1994:141, Christensen 1998:220, Opedal 1998:74). Vi må derfor være åpne for den tanke at storhaugene på Borre ble brutt mens gravfeltet enda var i bruk, kanskje til ulik tid gjennom bruksperioden.

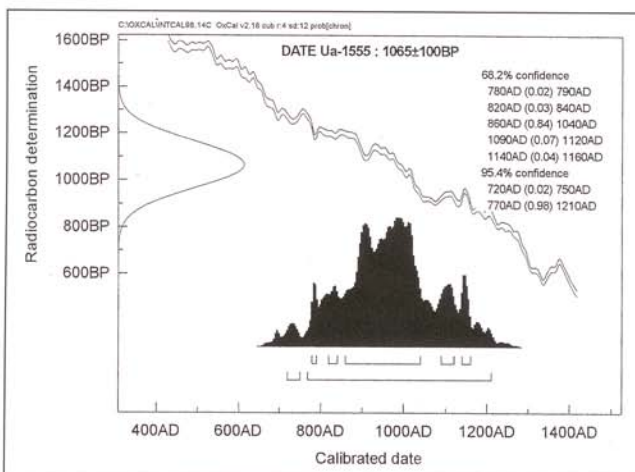

Fig. 14. C-14 datering av tynt gytjelag under plyndringsmasser utkastet fra sentrum av haug 7 (Ua-1555). Prøven er med 68,2 % sannsynlighet datert til 780-1160 e. Kr. (mest sannsynlig 820-1040 e. Kr.). Haugbrottet må ha skjedd kort tid etterpå. Kilde: Laboratoriet for Radiologisk datering ved Universitetet i Trondheim.

På denne bakgrunnen er det mulig å skissere en faseinndeling av gravfeltets historie, men det er få kronologiske holdepunkter og derfor mange usikkerhetsfaktorer. Personlig holder jeg alternativ 1 som mest sannsynlig, men det kreves omfattende undersøkelser for å komme fram til sikrere resultater:

Alternativ 1.

Fase 1. Gårdsgravfeltenes tid	Kr.f. – 500-tallet
Fase 2. De store jordhaugenes tid	500-tallet – 800-tallet
Fase 3. Sekundærgravenes tid	800-tallet – 900-tallet
Fase 4. Haugbrottenes tid	800-tallet – 1000-tallet

Alternativ 2.

Fase 1. Gårdsgravfeltenes tid	Kr.f. – 500-tallet
Fase 2. De store jordhaugenes tid	500-tallet – 900-tallet
Fase 3. Haugbrottenes tid	800-tallet – 1000-tallet

Fig. 15. Foto av haug 9, den såkalte Spellemannshaugen, med Borre kirke på toppen av Raet i bakgrunnen. Nasjonalparken med de øvrige gravhaugene ligger til høyre utenfor bildet. En C-14 prøve fra et brannlag på bunnen av haugen er datert til 250-530 e. Kr., mest sannsynlig fra 320-470 e.Kr. (T-3809). Det er uavklart om brannlaget stammer fra en branngrav. Fragmenter av en rangle av jern fra 800-tallet som er funnet i haugen, kan være rester av en sekundærgrav. Foto: Universitetets Oldsaksamling.

En grundig analyse av kulturlandskapets utvikling, har vist at det skjedde store endringer i vegetasjon, åkerbruk og landskapsbruk mellom 400 og 700 e.Kr., samtidig med at de første storhaugene ble bygd (Høeg 1990, 1992, Jerpåsen 1996). I denne perioden opptrer gran og bøk for første gang, og det er interessant at på dette tidspunktet må vi til Danmark for å finne de nærmeste bøkeskogene. Det meste av Raet mellom Åsgårdstrand og Horten var nå dyrket mark, og en rimelig tolkning er at vi må se denne jordbruksekspanasjonen i sammenheng med framveksten av et maktsenter på Borre, kanskje et stor-

hushold eller et jordegods med underlagte leilendinger på gårdene omkring (Myhre 2002:181ff). Storhaugene og jordbrukssporene vitner om at maktkonsentrasjonen holdes oppe gjennom minst 3-400 år.

Den nye historiske scenen

Ingen av disse nye opplysningene om Borre-gravfeltets historie motsier den gamle historien om ynglingeætta i Vestfold. De store gravhaugene er bygd over en lang tidsperiode som stemmer overens med levetida og antatt dødsår for alle de seks generasjonene av ynglingeherkere som *Heimskringla* forteller om (Fig.16). Dateringsmessig sett er det også mulig at medlemmer av et eldre herskerdynasti i Vestfold, som Snorre hevder kong Øystein Fret giftet seg inn i, kan være gravlagt på Borre. I *Ynglingesagaen* omtaler han nemlig en kong Agnarr og hans sønn kong Eirik som skulle ha hersket i Vestfold før ynglingekongene overtok makten. Var det kanskje denne kongsslekta som etablerte det første jordegodset, ledet jordbruksekspanasjonen på Raet og bygde de første storhaugene på det gamle gårdsgravfeltet?

Men dersom *Ynglingatal* er en lærd konstruksjon fra 1100-tallet, og *Heimskringlas* *Ynglingesaga* og *Halvdan Svartes saga* er en 1200-talls historie, i hvilken politisk situasjon skal vi da innskrive de nye arkeologiske resultatene av Borre-prosjektets undersøkelser?

Helt siden den kritiske sagavurderingen tok til omkring 1900 er det ingen historikere som har ment at de tidlige kongene Agnarr og Eirik kan betraktes som historiske personer. I følge Krag's historiefortolkning er det mulig at noen herskere av ynglingeætt opprinnelig kan ha hørt hjemme i de indre østlandsbygdene, siden 1100-talls sagaer omtaler dem som Opplandskonger (*in montanis*) (Krag 1991:159-161). Det er derfor lite sannsynlig at Øystein Fret, Halvdan den Milde og Matille eller Gudrød den Gjæve er gravlagt på Borre. Men Krag åpner for den mulighet at de to siste kongene som nevnes i *Ynglingatal* – Olav Geirstad-alv og Ragnvald den Hedershøye – kan ha vært historiske personer som hersket i Vestfold. Opprinnelig skal de ikke ha tilhørt ynglingeætta, men en vestfoldsk kongsætt som omkring 1200 ble koblet inn på den prestisjefulle ynglingetradisjonen (Krag 1991:185). Dersom vi skal driste oss til å tidfeste deres levetid, må det ha vært en gang mellom 850 og 900, det vil si i Borre-gravfeltets siste fase. Siden skipsgrava i haug 1 må være anlagt omkring 900, kan den teoretisk sett ha tilhørt kong Ragnvald som i *Ynglingatal's* siste vers omtales som skipstyrer eller vognfører.

Halvdan Svartes tilknytning til ynglingeegenealogien er svært usikker, og han er kanskje ingen historisk person i det hele tatt. En mulighet er at han hersket et sted på Opplandene eller i Sogn (Krag 1993:39, Pesch 1997). Det er også stor usikkerhet knyttet til tradisjonen om at han var Harald Hårfagres far, slik Snorre hevdet. Sammenhengen mellom Harald Hårfagre og Vestfold er også avvist. I stede framholdes han nå som en vestlandskonge med aner i Sogn, i Kvinnherad i Sunnhordland eller på Avaldsnes på Karmøy (Helle 1993:39, 1998:254, Krag 1995:84, Opedal 1998:177).

Slaget i Hafrsfjord skal ikke lenger ha stått mellom Viken-kongen Harald Hårfagre og småkonger fra Agder og Sørvestlandet, men omvendt: Mellom den sørvestnorske kongen Harald Hårfagre og småkonger fra Viken godt støttet av det danske kongedømmet. Slagets datering er fortsatt usikker, en rekke tidspunkt fra 868 til nesten 900 er forslått, det

YNGLINGEÆTTEN I VESTFOLD

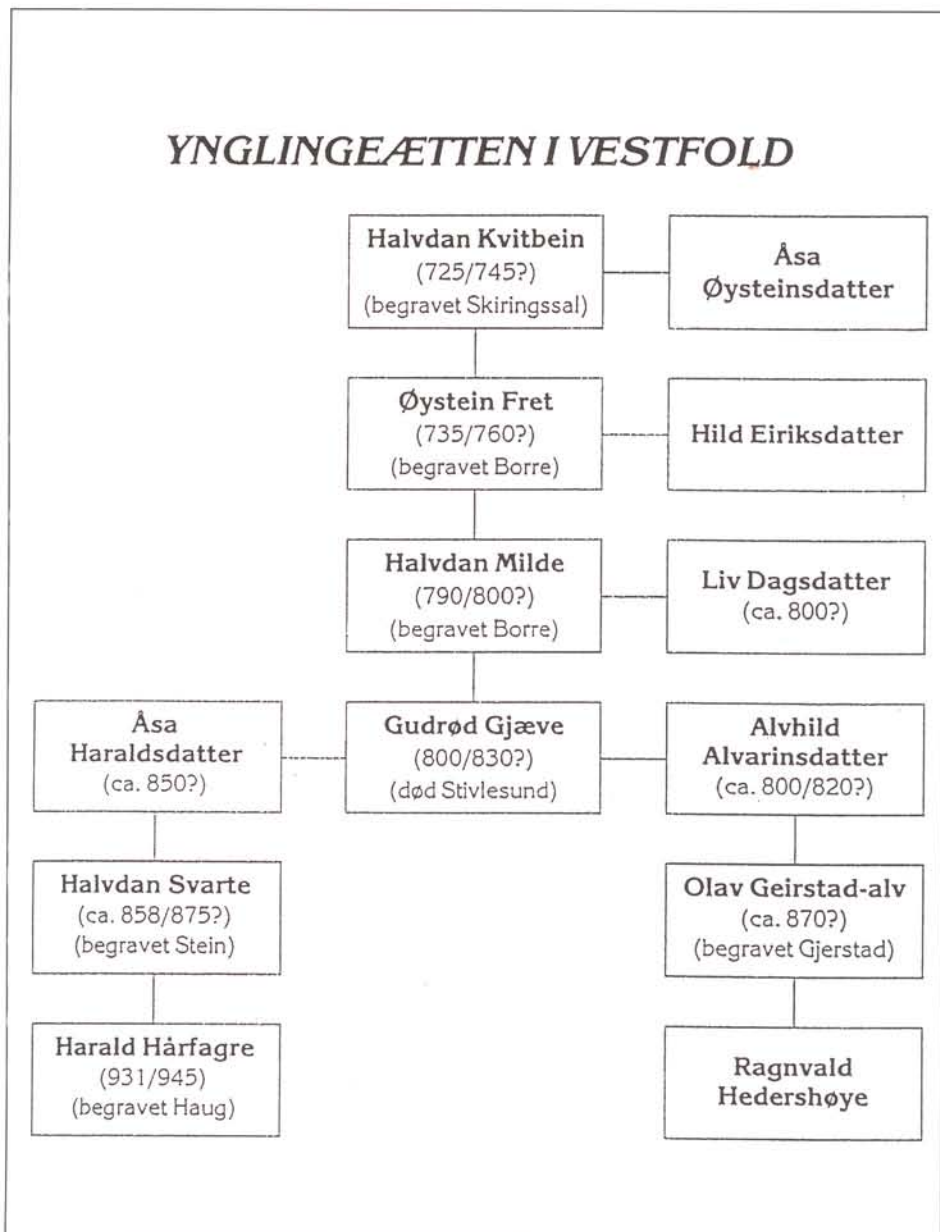

Fig. 16. Oversikt over ynglingeætten i Vestfold og kongenes gravplass eller dødssted slik det er beskrevet av Snorre Sturlusson i Heimskringla. Antatt dødsår er gjengitt etter gammel islandsk tidsregning og etter Halvdan Kohts kronologi. Ifølge Claus Krag 1991 er dette sannsynligvis en konstruksjon fra tidlig 1200-tall, men det er mulig at Olav Geirstad-olv og Ragnvald den Hedershøye virkelig har vært Vestfoldkonger. Kilde: Christensen, Ingstad og Myhre 1992.

vil si i Borre-gravfeltets siste fase.

Både danske og norske forskere er nå enige om at det sterke danske kongedømmet hadde stor innflytelse i Viken i sein merovingertid og vikingtid (Sawyer 1988, 1991, Krag 1991, Christophersen 1991, Sigurdsson 1999:68-70). I 813 forteller en frankisk kilde at den danske kong Harald Klakk og hans bror Reginfred drar «med sin hær til Vestfold, et landskap ved den ytterste nordvestgrense for deres rike .... for å slå ned et opprør. Hverken fyrster eller folk ville anerkjenne dem som konger». De lokale fyrstene omtales som *principes*, en betegnelse som ble brukt om underordnede konger eller høvdinge, og formuleringen antyder at danskekongene på dette tidspunktet hadde hatt overherredømme over Vestfold allerede en god tid før denne hendelsen (Sawyer 1988, 1991:6).

Peter Sawyer hevder at dette maktforholdet minst må ha gått tilbake til den store danske kongen Godfred som ble drept i 810, men det kan ha eksistert så tidlig som i 775 da Sigfred er nevnt som en betydelig konge i Danmark. Det danske overherredømmet opphørte kanskje omkring 854 da en borgerkrig svekket daneveldet. Først under et nytt sterkt dansk dynasti under Gorm den Gamle og Harald Blåtann fra omkring 950-960 maktet trolig danene å gjenopprette sitt gamle overherredømme som de med korte avbrudd holdt fram til omkring 1035 da Knut den Mektige døde. Først da kunne rikskongene Magnus den Gode og Harald Hardråde innlemme Viken i det norske riket. Men danene opprettholdt sitt krav på Viken helt fram til 1160 under Valdemar den Store og enda i 1230 samtidig med at Snorre skrev sin *Heimskringla* (Krag 1991, 1995, Sigurdsson 1999:73).

Det var under danenes svakhetsperiode mellom 850 og 950 at den vestnorske kongen Harald Hårfagre maktet å underlegge seg Viken, og omkring 900 og i de etterfølgende tiår skal han ha nedsatt sine underkonger der. Snorre nevner Haralds morbror Guttorm og flere av hans sønner, bl.a. Bjørn Farmann, men det er usikkert om disse egentlig var historiske personer. Det var også på denne tida at høvdingen Ottar fra Hålogaland fortalte den engelske kong Alfred den Store om sin reise fra Nord-Norge til Kaupang (*Sciringesheal*) og Hedeby, og hevdet at han seilte langs «Nordmanna land» fram til Kaupang, og deretter hadde han Danmark på sin babord side. Denne beskrivelsen er brukt som indisium på at Viken på dette tidspunktet var under dansk overherredømme (Lund 1983, Sawyer 1988:251, 1991:6, Schia 1989, 1991, Christophersen 1991). Tida like før og etter 900 har tydeligvis vært en periode med uavklarte maktforhold i Viken, da både lokale høvdinge og underkonger under det vestnorske såvel som det danske riket kjempet om makten. Kilden om opprøret mot kong Harald Klakk i 813 viser at det også tidligere hadde vært kamp mellom lokale Viken-høvdinge og det danske riket, kanskje så langt tilbake som på 700-tallet. På slutten av 800-tallet blandet også de vestnorske kongene seg inn i konflikten.

Under hele den siste delen av Borre-gravfeltets historie synes det derfor å ha vært skiftende maktkonstellasjoner i Viken. Borre har derfor ikke vært gravplassen til bare en kongsætt med kontinuerlig makt gjennom århundrer. Nå må vi regne med at ulike høvdingætter og kongsdynastier kan ha benyttet dette prestisjetunge gravfeltet mellom 600 og 950-975. Snorre selv nevner en rekke aktører som kan ha kjempet om makten i dette tidsrommet:

- Selvstendige, lokale Viken-høvdinge på 600- og tidlig 700-tall, og i korte perioder i vikingtid.
- Danske konger fra Sigfred til Harald Blåtann og deres underkonger, fra seint 700-tall

til seint 900-tall.

- Den vestnorske Harald Hårfagre og hans etterkommere og underkonger etter slaget i Hafirsfjord, fra seint 800-tall av.
- Kanskje vi også skal regne med konger av ynglingeætt som ikke hadde sin maktbasis i Vestfold, men på Opplandene, og som til tider kan ha blandet seg inn i kampen om Viken.

Gravfeltet som politisk arena

Et gravfelt er ikke bare et gravsted. Det er også en arena der sosiale og politiske aktører kan demonstrere sine posisjoner eller ønske om nye posisjoner. Det er godt underbygget gjennom arkeologiske og antropologiske undersøkelser at store gravmonumenter er maktsymboler som markerer de avdødes eller deres etterkommeres høye status. Men slik status blir ikke alltid markert på denne måten. Det er særlig når et nytt herskerdynasti er i ferd med å etablere seg, at de nye makthaverne vil vise dette gjennom bygging av store minnesmerker som symbolske manifestasjoner på et regimeskifte. Etter en konsolideringsfase, når makten og lederposisjonen til de nye makthaverne er sikret og akseptert, var det ikke lenger nødvendig å bygge nye store monumenter (Hedeager 1990:204-209). Dette kan være bakgrunnen for at det ofte ligger bare en, to eller tre storhauger på samme sted, sml. Raknehaugen på Romerike, Jellhaugen i Østfold eller på Bertnem i Namdalen (Ramqvist 1991).

Mange store gravminner på ett sted, slik som på Borre, kan være et symbol på kontinuerlig makt i samme ætt. Men det er kanskje mer rimelig å ta dem som indikasjon på at det har forekommet en langvarig kamp om politisk makt, og at skiftende dynastier har ønsket å manifestere sin nyervervet posisjon gjennom å bygge sine storhauger på de tidligere makthavernes gravplass. Den samme tolkningen kan vi legge på den store konsentrasjonen av storhauger som er karakteristisk for Viken, og særlig for Vestfold (Gansum 1997:33).

Gravfeltet på Borre var, etter et slikt synspunkt, ikke ynglingeættas geografiske sentrum gjennom hele merovingertid og vikingtid, men et sted der kampen om overherredømmet over regionen ble ført inn på en prestisjefylt gravplass. Det er i tilfelle gravene til de aktørene som er nevnt ovenfor, vi skal forvente å finne der.

Dersom makt og posisjon kan legitimeres gjennom reisning av store gravmonumenter, kan en tenke seg at etablert makt kan reduseres ved at gamle maktsymboler rives eller ufarliggjøres gjennom bryting av eldre hauger og graver. Gjennom haugbrott kunne nye herskere unngå at deres forgjengeres store maktsymbol fortsatt lå der som vitnemål om rett til riket, som en konstant symbolsk trussel mot de nye makthaverne (Myhre 1994). Fortellinger i flere av sagaene forteller også om at haugbrott ble gjennomført for å hente ut herskersymboler som sverd, ring og belte som skulle ha tilhørt tidligere gravlagte høvdinge med høy status (Brøgger 1945, Brendalsmo & Røthe 1992, Røthe 1997:34 ff). En slik tolkning ville kunne forklare at så mange av Borrehaugene, liksom skipsgravene på Oseberg og Gokstad, viser klare tegn på innbrudd og fjerning av viktige gravgaver.

En tredje mulighet til symbolsk å manifestere et maktskifte er å gjøre forgjengernes storhauger og graver til sine egne. Ved å nedsette en ny, rikt utstyrt grav i en eldre stor-

haug, kan det symbolisere at makten er kommet på nye hender. De tre nevnte mulige sekundærgravene med kjøre- og rytterutstyr i haug 2 og 9 og skipsgrava i haug 1 kan være eksempler på at slike handlinger ble gjennomført på Borre.

Tida omkring 900 var som nevnt en turbulent tid i Viken da både vestnorske og danske konger kjempet om overherredømme her, rimeligvis var også lokale høvdinge innblandet. Nå nedsettes en rik skipsgrav i haug 1 på Borre, og omtrent samtidige er gravene i skip på Gokstad bare få mil unna, og på Rolfsøy i Østfold (Brøgger 1921, Bonde & Christensen 1993). Disse ble tidligere tolket som gravhaugene til lokale Viken-høvdinge, men flere har nå tatt til orde for at de kan ha vært underkonger under dansk overherredømme (Jansson 1991, Wamers 1995). Men dette var også en tid da Harald Hårfagre satte sine underkonger inn i Viken, og som nevnt kan Ragnvald den Hedershøye, som Snorre mente *Ynglingatal* var framført for, ha vært en lokal, historisk person i Vestfold på denne tida.

I Danmark er det påvist at mange av 900-tallets stormannsgraver er nedsatt i eldre hauger, og de inneholder ofte rytter- og kjøreutstyr. Slike såkalte ryttergraver er tolket som kongemaktens vasaller eller underordnede stormenn som satt på sine jordegods i rikets provinser. De kan ha vært lokale eller regionale representanter for den nye politiske organisasjonen som ble etablert under kongene Gorm den Gamle og Harald Blåtann, og som hadde sitt opphav på kontinentet (Randsborg 1980, Pedersen 1997: 126 ff, Sørensen 2001)

I Norge finner vi på samme tid en rekke likeartete ryttergraver spredt utover de østnorske bygdene. De yngste av disse gravene er gitt den samme tolkningen som i Danmark, og de er satt i forbindelse med Danmarks overherredømme i Viken og Opplandene fra midten av 900-tallet (Braathen 1989:163, Schia 1989, 1991, Christophersen 1991). Ryttergrava som muligens kommer fra haug 2 på Borre, og som kan dateres til 950-975, ble nedsatt omtrent samtidig med at Harald Blåtann dro til Viken og lot seg hylle som overkonge, og skrev på den store runesteinen i Jelling at han «vant seg hele Danmark og Norge» (Sawyer 1988:224). Vi kan stille oss spørsmålet om denne ryttergrava var anlagt for kong Haralds underordnede på Borre, og om den ble nedsatt i en av de gamle storhaugene til tidligere herskere som et symbol på at danekongene igjen hadde tatt makten over Vestfold.

Konklusjon

Ny arkeologisk og historisk forskning antyder at det foregikk en kamp om makten over Viken i merovingertid og vikingtid. På slutten av 700-tallet etablerte danske konger et overherredømme over regionen, i den danske svakhetsperioden mellom 850 og 950 blandet også vestnorske konger seg inn i striden, mens det danske kongedømmet på ny fikk et overtak under Harald Blåtann og Svein Tjugeskjegg etter 960. Først etter 1035 maktet kongene Magnus den Gode og Harald Hardråde endelig å innlemme Viken i det norske riket. Hele tida var også lokale Viken-høvdinge aktører i maktkampen, men de kom for det meste i klemme mellom to sterke kongedømmer, Nordmanna land i vest og Danmark i sør.

Striden avspeiler seg også på gravplassene i Vestfold (Gansum 1997, Gansum & Øst-

igård 1999:90ff) og i særlig grad på Borre gravfelt der storhauger bygges og brytes av konkurrerende dynastier, og nye graver settes inn i tidligere tiders maktsymboler. En gravplass som tidligere ble sett på som en manifestasjon av et stabilt kongedømme gjennom generasjoner og århundrer, kan i stede betraktes som en politisk arena. Først etter 1035 stilnet kampen av, landet var blitt kristnet, gravstedet lå nå ved kirken på toppen av Raet, og Viken var blitt underlagt de norske rikskongene.

Men storhaugene på Borre skulle fortsatt komme til å spille en rolle i den politiske diskusjonen, men nå som materielle indisier på en historie som skapes gjennom skriftlige framstillinger i middelalderens sagaer. I *Heimskringla* er ynglingeætta flyttet fra Opplandene til Vestfold, og to av ynglinge kongene blir gravlagt på Borre. Gravfeltet blir brukt for å legitimere de norske kongenes rett til Viken. Snorres tolkning av vikingtidens historie kom til å spille en viktig rolle for den norske nasjonale selvfølelsen fra 1500-tallet til 1800-tallet (Lie 1961), og med Aalls utgave av *Heimskringla* i 1838 og Nicolaysens utgravning og Munchs norges historie i 1852 var igjen storhaugene blitt trukket inn i Norges frigjøringskamp. Etter Norges selvstendighet i 1905 brukte A.W. Brøgger Borregravfeltet til det ytterste for å gi Norge en ærerik forhistorie, og i 1940-1945 ga det legitimitet for Vidkun Quislings styre.

I våre dager har Krag's omtolkning av de skriftlige kildene utløst en fornyet diskusjon om *Ynglingatal's* alder og innhold (Fidjestøl 1994, Sandnes 1994, Norr 1998:97-101, Dørum 2001:336), og om Borreprosjektets undersøkelser og nye forskningsresultater (Blindheim 1997:84ff). De siste ordene om Borrehaugenes historiske tilknytning er enda ikke skrevet.

Noter

¹ Artikkelen bygger på et foredrag i Det norske vitenskaps-akademiet 7. September 2002

² Alle oppgitte dateringer er kalibrerte verdier med 68 % sannsynlighet

Summary

The Borre cemetery as a historical arena

Borre is the name of a small community in Horten in the northern part of Vestfold. The modern settlement centre has grown up around the twelfth-century stone church on a morain ridge facing the Oslofjord and overlooking the narrow strait between the small towns of Horten and Moss. Near the shoreline, about 200 m east of the church, we find an extraordinary cemetery of burial mounds. About 40 mounds are still preserved, and among these, seven are exceptionally large. Two similar mounds were demolished during the nineteenth century when objects from rich Viking Age graves were found (no. 1 and 2, see Fig. 3-4). Since the Medieval Period, historians have sought explanations for the raising of so many impressive monuments.

The first historian to include the Borre mounds in a general history of the region was the Icelander Snorre Sturluson. About 1230 he wrote the most extensive saga of the early Norwegian kings, later to be known as *Heimskringla*. He used the burial mounds to substantiate his history, and among the six generations of the Ynglinga kings in Vestfold, he mentions that two of them were buried at Borre: Øystein Fret and Halvdan Milde and Matille. He refers to an older skaldic poem called *Ynglingatal* as the main source for his Ynglinga Saga. Until recently, there was an agreement among most Norwegian scholars that *Ynglingatal*, broadly speaking was an authentic poem from about 900, composed 300 years earlier than Snorre's own time. According to Snorre, Harald Finehair, the first High King of Norway, was the son of the fifth Ynglinga king, and descended directly from this dynasty. Borre was therefore the royal necropole of his ancestors.

In 1905 Norway became an independent state, and it was important for the young nation to have an early, impressive history. Snorre's *Heimskringla* was well suited for the purpose, and the burial mounds at Borre came to be seen as a physical evidence for his history. It was the archaeologist, professor A. W. Brøgger, who was the main architect of the idea of Borre as a national symbol of Norway (Brøgger 1916). He succeeded in raising money and support to establish the country's first national park around the cemetery, and in 1932 it was opened by king Haakon 7. The extreme right wing Nazi party, *Nasjonal Samling*, was founded in 1933, with Vidkun Quisling as its chairman. From the start, the party gave priority to a nationalistic political direction, and the early history of Norway came to play a central role in its ideology. Quisling chose Borre as a main place for the party's public propaganda, using much of Snorre's and Brøgger's history about the necropole of the Ynglinga kings, the supposed ancestors of king Harald Finehair (Nordenborg Myhre 1994).

In 1990 the historian Claus Krag published the book *Ynglingatal og Ynglingesaga* where he argued that both the poem *Ynglingatal* and Snorre's history of the Ynglinga kings in Vestfold was a thirteenth-century construction. The earliest saga writers of the twelfth century had placed this dynasty at *Opplandene* in the inland of east Norway. Krag also claimed that king Harald Finehair was not descended from the Ynglinga kings, but was originally a petty king from West Norway who later expanded eastward to incorporate Vestfold. 800 years old history should therefore be put aside, and there were no longer any obvious candidates for the graves in the Borre mounds. The emotional discussion

about Borre as the necropole of the early Norwegian kings, seems to have come to an end. Is its role as a national symbol reduced to a myth?

The aim of an archaeological research project in 1988-1992 was to study the chronology of the cemetery and to discuss its place in the new historical context. Our investigation indicated that the large mounds were built between 600 and 900. Before the sixth century the site was probably used as an ordinary farm cemetery, and from the ninth century to the tenth century some of the mounds were reused for especially rich male warrior graves. We also found that all the large mounds had been plundered through deep shafts cut in from one side, probably between the ninth and the eleventh centuries.

The Borre cemetery, therefore, should not be interpreted as the burial place of one dynasty that ruled the region through more than 300 years, but rather as a physical demonstration of a continuous battle for power from about 600 to 1000, between a number of competing persons and dynasties. The struggle was not only fought by military means on battle fields, but also on the resting place of the dead, through the raising of new monuments and plundering of predecessors' graves, as well as by inserting new graves into old mounds.

The Sagas and other written sources mention a number of persons and powers that might have been actors in this competition of the grave symbols. The strong Danish kingdom claimed overlordship over Viken (ancient name for the Oslofjord area) since 813, probably as early as in the eighth century. Between 850 and 950 the Danish power was weakened because of internal rivalry between different dynasties, and the west Norwegian petty kingdom took control over Viken under king Harald Finehair and his sons. After 960 the powerful kings Harald Gormsson Blue-tooth and Sven Haraldsson Forkbeard re-established the Danish overlordship. Local chieftains and petty kings may have ruled Viken or parts of the area in the seventh and early eighth centuries, and during the Viking Age as subordinates under the Norwegians in the west or the Danes. This struggle ended at the Borre site when Christianity was introduced in the late tenth century, but military and politically it continued at least until 1035-1047 when the kings Magnus Olavsson the Good and Harald Sigurdsson the Hard-ruler established a strong united Norwegian kingdom that also incorporated Viken (Sawyer 1988, 1991, Krag 1995, Sigurdsson 1999).

Recently Krag's interpretation of *Ynglingatal's* age and content has been strongly debated (Fidjestøl 1994, Sandnes 1994, Norr 1998:97, Dørum 2001:336) and the last words about the historical context of the Borre cemetery have not been written (Blindheim 1997).

Litteratur

- Blindheim, C. 1954: Borre i lys av Borre-funnet og Nasjonalparken. *Borre Bygdebok*, s. 1-26. Borre kommune.
- Blindheim, C. 1997: Vestfold i vikingetiden – dansk eller norsk territorium? i T. Frost (red.): *Gokstadhøvdingen og hans tid*, s. 81-91. Sandefjordmuseene.
- Bonde, N. 1994: De norske vikingskibsgaves alder. Et vellykket norsk-dansk forskningsprosjekt. *Nationalmuseets Arbeidsmark*, s. 128-148. København.
- Bonde, N. & Christensen, A. E. 1993: Dendrokronologisk datering av tømmer fra gravkamrene i Oseberg, Gokstad og Tune. *Universitetets Oldsaksamlings Årbok*, s. 153-160. Oslo.
- Brendalmo, A. J. & Røthe, G. 1992: Haugbrott eller de levendes forhold til de døde – en komparativ analyse. *META*, no.1-2, s. 84-119.
- Brøgger, A. W. 1916: Borrefundet og Vestfoldkongenes graver. *Videnskaps-Selskapets Skrifter. Hist.-fil. Klasse, nr. 1*, s. 1-67. Oslo.
- Brøgger, A. W. 1921: Rolvsøyætten. Et arkeologisk bidrag til vikingtidens historie. *Bergen Museums Årbok*, s. 1-42. Bergen.
- Brøgger, A. W. 1932: *Rikshagen*. Tale på Borre søndag 19. juni 1932. Manuskript. Universitetets kulturhistoriske museer, Oslo.
- Brøgger, A. W. 1945: Oseberghaugen – Haugbrottet. *Viking IX*, s. 1-44. Oslo.
- Braathen, H. 1989: *Ryttergraver. Politiske strukturer i eldre rikssamlingstid*. Varia 19, Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- Christensen, A. E. 1998: Skipsrestene fra Storhaug og Grønhaug, i A. Opedal: *De glemte skipsgravene. Makt og myter på Avaldsnes*, s. 206-220. AmS-Småtrykk 47. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Christensen, A. E., Ingstad, A.S. & Myhre, B. 1992: *Osebergdronningens grav. Vår arkeologiske nasjonalskatt i nytt lys*. Schibsted, Oslo.
- Christophersen, A. 1991: Port and trade in Norway during the transition to historical times, i O. Crumlin-Pedersen (red.): *Aspects of Maritime Scandinavia AD 200-1200*, s. 159-170. Vikingskipshallen, Roskilde.
- Dørum, K. 2001: Det norske riket som odel i Harald Hårfagres ætt. *Historisk Tidsskrift 80*, s. 323-342. Oslo.
- Evison, V. 1982: Anglo-Saxon glass claw-beakers. *Archaeologica CVII*, s. 43-76.
- Fidjestøl, B. 1994: Bokmelding. Claus Krag: *Ynglingatal og Ynglingesaga*. En studie i historiske kilder. *Maal og minne*, s. 191-199. Oslo.
- Fuglesang, S. 1992: Kunsten, i E. Roesdahl (red.): *Viking og Hvidekrist. Norden og Europa 800-1200*, s.176-183. Nordisk ministerråd, København.
- Gansum, T. 1994: Dateringer av Farmannshaugen. *Vestfoldminne*, s. 31-40.
- Gansum, T. 1995: *Haugar og Haugating. Rikssamlingen og det eldste Tønsberg*. Forlaget Media, Tønsberg.
- Gansum, T. 1997: Jernaldermonumenter og maktstruktur. Vestfold som konfliktarena. I. Fuglestvedt & B. Myhre: *Konflikt i forhistorien*. AmS-Varia 30. s. 27-40. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Gansum, T. & Østigård, T. 1999: En haug med ritualer – Haugar og rikssamlingen. *Vestfoldminne 1998/99*, s. 74-98.

- Gunnes, E. 1976: *Rikssamling og kristning 800-1177*. Norges Historie 2. Cappelen, Oslo.
- Hedeager, L. 1990: *Danmarks jernalder. Mellem stamme og stat*. Aarhus Universitetsforlag, Århus.
- Helle, K. 1993: Rikssamlingen etter Harald Hårfagre, i M.S.Vea (red.): *Rikssamlingen og Harald Hårfagre*, s.147-161. Karmøy kommune, Kopervik.
- Helle, K. 1998: The History of the Early Viking Age in Norway, i H.B. Clarke, M. & O R. Floinn, Ni Mhaonnaigh, (red.): *Ireland and Scandinavia in the Early Viking Age*, s. 239-258. Four Courts Press, Dublin.
- Hodnebø, F. 1994: Sagaene gjennom århundrene – håndskrifter og utgaver, i T. Branstad & J. E. Eriksson (red.): *Seminarret «Snorre – litterat og historiker» 24.-26. november 1993*, s. 69-80. Tønsberg bibliotek.
- Hougen, B. 1934: Studier i Gokstadfunnet. *Universitetets Oldsaksamlings Årbok*, s. 74-112. Oslo.
- Høegh, H. 1990: *En pollenanalyse i Borre, Vestfold. Rapport fra Borreprosjektet*. Manuskript. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- Høegh, H. 1992: *Rapport om den pollenanalytiske undersøkelsen på Gunnerød, Borre*. Manuskript. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- Ingstad, A. S. 1982: Osebergdronningen – hvem var hun? *Viking XLV*, s. 49-65. Oslo.
- Jansson, I. 1991: År 970/971 och vikingatidens kronologi, i M. Iversen (red.): *Mammen. Grav, kunst og samfunn i vikingetid*, s. 267-283. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXVIII. Århus.
- Jerpåsen, G. B. 1996: *Gunnerød – en arkeologisk landskapsanalyse*. Varia 35. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- Johansen, E. 1976: Ynglinge kongen på Raets brodd. *Wiwar 2*. Sarpsborg.
- Krag, C. 1989: Norge som odel i Harald Hårfagres ætt. Et møte med en gjenganger. *Historisk Tidsskrift* 68, s. 288-302. Oslo.
- Krag, C. 1990: Vestfold som utgangspunkt for den norske rikssamlingen. *Collegium Medievale* 3, s. 179-195. Oslo.
- Krag, C. 1991a: *Ynglingatal og Ynglingesaga. En studie i historiske kilder*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Krag, C. 1991b: Ynglinge kongene og Vestfold. *Vestfoldminne*, s. 3-11.
- Krag, C. 1993: Hvem var Harald Hårfagre? i M. S.Vea (red.): *Rikssamlingen og Harald Hårfagre*, s. 32-40. Karmøy kommune, Kopervik.
- Krag, C. 1995: *Vikingetid og rikssamling 800-1130*. Aschehougs Norgeshistorie 2. Oslo.
- Lie, H. 1961: Heimskringla. *KLNM VI*, s. 299-302.
- Lund, N. 1983: Ottar og Wulfstan i J. Skamby (red.): *Ottar og Wulfstan. To reisebeskrivelser fra vikingetiden*. Vikingeskipsmuseet, Roskilde.
- Løken, T. 1977: Mølen – et arkeologisk dateringsproblem og en historisk identifikasjonsmulighet. *Universitetets Oldsaksamlings Årbok*, s. 67-85. Oslo.
- Marstrander, S. 1976: Ynglingeættene og skipsgravene i Vestfold. *Norsk slektshistorisk tidsskrift*, s. 263-276.
- Marstrander, S. 1986: *De skjulte skipene*. Gyldendal, Oslo.
- Munch, P. A. 1852: *Det Norske Folks Historie. Bind 1*. Tønsbergs Forlag, Christiania.
- Myhre, B. 1992: Borre – et merovingertidssenter i Øst-Norge i E. Mikkelsen & J. H. Larsen (red.): *Økonomiske og politiske sentra i Norden ca 400-1000 e.Kr.*, s. 155-179.

- Universitetets Oldsaksamlings Skrifter 13, Oslo.
- Myhre, B. 1994: Haugbrott eller gravplyndring i tidlig kristen tid? i J. I. Hansen & K. G. Bjerva (red.): *Fra hammer til kors*, s. 68-85. Schibsted, Oslo.
- Myhre, B. 2002: Landbruk, landskap og samfunn 4000 f.Kr.-800 e.Kr. *Norges Landbrukshistorie 1*, s. 11-214. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Myhre, B. & Gansum, T. 2003: *Skipshaugen 900 e.Kr. Borrefunnet 1852/2002*. Midgard, Horten.
- Nicolaysen, N. 1854: Om Borrefundet i 1852. *Aarsberetning for Foreningen til Norske Fortidsminde-merkens Bevaring*, s. 25-32.
- Nicolaysen, N. 1862-66: *Norske Fornlevninger*. Foreningen til Norske Fortidsminde-merkens Bevaring, Christiania.
- Nordenborg Myhre, L. 1994: *Arkeologi og politikk. En arkeo-politisk analyse av faghis-toria i tida 1900-1960*. Varia 26. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- Norr, S. 1998: *To Rede and to Rown. Expressions of the Early Scandinavian Kingship in Written Sources*. Occasional Papers in Archaeology (OPIA) 17. Uppsala.
- Näsman, U. 1986: Vendel Period glass from Eketorp II, Øland, Sweden. *Acta Archaeolo-gica* 55, s. 55-116.
- Opedal, A. 1998: *De glemte skipsgravene. Makt og myter på Avaldsnes*. AmS-Småtrykk 47. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Oset, H. C. 1967: *Nationalparken med kongegravene i Borre*. Vestfold fylke, Horten.
- Pedersen, A. 1997: Weapons and riding gear in burials – evidence of military and social rank in 10th century Denmark? i A. N. Jørgensen & B. L. Clausen (red.): *Military Aspects of Scandinavian Society in a European Perspective, AD 1-1300*, s. 123-136. PNM. Studies in Archaeology and History 2. Nationalmuseet, København.
- Pesch, A. 1997: Wer war Halfdan svarti? *Frühmittelalterliche Studien* 31, s. 70-95. Ber-lin.
- Ramqvist, P. 1991: Perspektiv på regional variation och samhälle i Nordens folkvan-dringstid, i C. Fabech & J. Ringvedt (red.): *Samfundsorganisation og Regional Varia-tion. Norden i romertid og folkevandringstid*, s. 305-319. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXVII. Århus.
- Randsborg, K. 1980: *The Viking Age of Denmark. The Formation of a State*. Duchworth, London.
- Rygh, O. 1886: Fortegnelse over de til Universitetets Oldsaksamlings i 1885 indkomne oldsager fra tiden før reformasjonen. *Foreningen til Norske Fortidsminde-merkens Bevaring. Aarsberetning*, s. 105.
- Røthe, G. 1997: Fra Olav Geirstadalv til Olav den Hellige. En religionshistorisk kom-mentar til Tatten om Olav Geirstadalv, i T. Frost (red.): *Gokstadhøvdingen og hans tid*, s. 25-42. Sandefjordmuseene.
- Sawyer, P. H. 1988: *Da Danmark blev Danmark. Fra ca år 700 til ca 1050*. Gyldendal, København.
- Sawyer, P. H. 1991: *När Sverige blev Sverige*. Viktoria Bokförlag, Alingsås.
- Schia, E. 1989: Urban Oslo. Evolution from a royal stronghold and administrativ centre. *Arkeologiske Skrifter fra Historisk museum, Bergen* 5, s. 51-72. Bergen.
- Schia, E. 1991: *Oslo, innerst i Viken. Liv og virke i middelalderbyen*. Aschehoug, Oslo.
- Sigurdsson, J. V. 1999: *Norsk historie 800-1300. Frå høvdingemakt til konge- og kyrkje-*

makt. Det Norske Samlaget, Oslo.

- Skibsted Klæsøe, I. 1999: Vikingetidens kronologi – en nybearbejding af det arkæologiske materiale. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1997(1999), s. 89-142.
- Sørensen, A. C. 2001: *Ladby – A Danish Ship-Grave from the Viking Age*. Ships and Boats of the North 3. Roskilde.
- Thorsen, P. 1994: Heimskringla og norsk identitet, i T. Branstad & J. E. G. Eriksson (red.): *Seminaret «Snorre – litterat og historiker» 24.-26. november 1993*, s. 81-91. Tønsberg bibliotek, Tønsberg.
- Wamers, E. 1995: The Symbolic Significance of the Ship-graves at Haithaby and Ladby, i O. Crumlin-Pedersen & B. Munch Thye (red.): *The Ship as a Symbol in Prehistoric and Medieval Scandinavia*, s. 149-159. PNM. Studies in Archaeology and History 1. Nationalmuseet, København.
- Østmo, E. 1997: Storhauger i Vestfold – Riss av en forskningshistorie, i T. Frost (red.): *Gokstadhøvdingen og hans tid*, s. 43-60. Sandefjordmuseene.
- Aall, J. 1838: *Snorre Sturlesons Norske Kongers Sagaer*. (Oversatt af Jacob Aall). Christiania.